

יונה נמלטת

סיפור

מאת בן-ציון יהושע

א

אלמלא התקלה בפרשת מעיל המינק של הגברת אברמוביץ, הייתי מן הסתם עולה בהיררכיה של משפחת החייטים בסלון 'פאר והדר' של אדון אברמוביץ. מבוקר ועד ערב תפרתי כפתורים ובקרום הייתי מתחיל סוף סוף לתפור גם מנז'טים.

צורפתי למשפחת החייטים משום שאימא טפטפה לי מבוקר ועד ערב: "מצידי אתה יכול להיות פרופיסור חשוב באוניברסיטה אבל אתה חייב ללמוד מקצוע". היא הייתה מאוכזבת ממני כי לא הצלחתי להיות סנדלר בגלל רשעותו של רובן הסנדלר. נגר לא הצלחתי להיות בגלל אכזריותו של גדלוב הנגר, שסילק אותי מהנגריה כבר בסוף היום הראשון בגלל האלרגיה שלי לצבעי פוליטורה ולדבק נגרים. הצורף סימן-טוב, שהיה יהודי ירא שמים ואוהב יתומים, החזיק אותי שבוע שלם ובסופו שלח אותי הביתה משום שאני חסר דימיון. מראש סוכם שלא אהיה סייד וצבע, כי לא יאה לבנו של המנוח סניור מיכאל, שיעבוד אצל גיסו האשכנזי אליעזר בירנבוים. עבודתי כמסגר נסתיימה בצלקת מכוערת על בוהן יד ימין שלי. ששון מתקן הפרימוסים שלח אותי הביתה, משום שלא ידעתי להחליף עין בראש של פרימוס. הוא עוד הוסיף ואמר: "זה שאתה מלכלך את הידיים ואת האוברול כמו פועל שחור, לא יעזור לך להיות מתקן פרימוסים. אתה ילד חולמני ואתה צריך להתעסק בספרים", פטר אותי אדון ששון. אימא הבינה את דבריו של מתקן הפרימוסים כפשוטם ושלחה אותי לעבוד בכריכיה של אדון זלמן במאה שערים שהתמחתה בכריכת כתבי קודש. נשפכו שם כמויות דבק וציפויי זהב, שנהר הסמבטיון היה אגדה לעומתם. הריחות גרמו לי בחילות וכאבי ראש ומזמן לזמן מצאתי מקלט בבית השימוש שהריחות בו היו נסבלים יותר. כשגילה אדון זלמן בעל הכריכיה שאני שווה זמן רב מדיי בבית-שימוש, פתח את הדלת בחוזקה ומצא אותי במכנסיים מופשלים כשאני קורא להנאתי ספרי אפיקורסות, רחמנא ליצלן. ואדון זלמן שהיה יהודי ירא שמיים לא יכול היה לשאת עברייני מועד כמוני. הוא גזל את שכר עבודתי במשך כמה שבועות ושילח אותי הביתה ללא פרוטה. בתוך תוכי הייתי בטוח שאני ראוי לעלבון ולמבטי הבזו של הכורכים האחרים, שכבר אינם מריחים ואינם רואים ואינם חשים דבר. הייתי שרוי בתוך כישלון מחפיר, אפילו יתום בבית היתומים לא הצלחתי להיות. באמת ובתמים האמנתי, שמחוסר ברירה אהיה בבוא היום אברך כמו אחי יששכר. אגדל זקן וכרס של תלמיד חכם ואהיה דרשן בבתי אבלים. שם אזכה לאוכל משובח, לכוסיות ערק לזכר הנפטרים ולמתת ידם של המנחמים. די בכמה דברי נחמה על גבר שנפטר וכמה מילות שבח על אישה שהלכה לעולמה, שייאמרו בקול שבור ורצון, כדי שנאד הדמעות של המתאבלים ייפתח לרווחה כגשם נדבות והמתאבלים שיעמדו על ערכי, יפתחו מייד את ליבם ואת ידם הנדיבה לטובתי. תמיד אוכל לחזור על ההספדים. מן הראוי שגם אדע מעשייה נאה מאוצרו הטוב של אבא על תחיית המתים, שגם אותה אשוב ואמחזר ואזרע תקווה בלבבות השבורים, שמהם תצמח פרנסה נאה לאימא ולי. הייתי שבויה בגאוויותו של הרעיון הזה חישבתי מה

תהיה ההכנסה הצפויה ליום, לשבוע, לחודש, לשנה ולשנים הרבה ומצאתי את עצמי גביר שבגבירים, עד שלילה אחד אפילו חלמתי שאני בא לאזכרה לנשמתו של אחד מגבירי השכונה, שבאופן לא מובן עדיין הסתובב בריא ושלם בחוצות השכונה ונכוננו לו עוד חיים ארוכים של רווחה כשהוא מנפנף במקלו בעל גולת הכסף. בבית המוכה יגון על לכתו ללא עת של אותו גביר העמיסו על השולחנות דגים מטוגנים במי-שום, פלוב שמנוני, שכולו אורז, גזר, צימוקים, פיסות בשר ואליית כבש ורקיקי לחם שפוזרו עליהם גרגרי סומסום שהעלו ניחוחות. והרקיקים נימוחים ומזילים ריר. דקלמתי כמו תוכי פרק בספר הזוהר, הרמתי כוסית לנשמתו של המנוח ואמרתי דברים של טעם, משום שלא היו מקוריים מתחילתם ועד סופם. העמדתי פנים שאני מקשיב לדברי החנופה של הקהל הקדוש שהרעיף דברי שבח על אמרות הקודש שלי, אך למען האמת אוזני היו קשובות לצלילים המתוק של המצלצלים והמרשרשים שהנעימו לי בצלילים המתוק כל אימת שנפלו לתוך הכיס הארוך של מעילי. חזרתי הביתה שמח וטוב לב ובטני מלאה וכיסי עמוסים לעייפה והבטחתי, כך חשבתי, את מקומו של הנפטר בגן עדן מתחת לכיסא הכבוד.

שמח וטוב לב סיפרתי בבוקר לאימא על חלומי, אך אימא פסקה מייד שדרשן לאזכרות לא ייצא ממני, משום שאני ממית בחלומותי גם אנשים חיים שעוד ארוכה הדרך עד שינשמו שורשי שושנים. חלומי המתוק פרח כבועת סבון.

אימא קבעה שהולם אותי תפקיד ה'עיתונאי' והתכוונה לומר שבצד הכשרתי כשוליית חייטים אהיה גם בעזרת השם מחלק עיתונים מדופלם באשמורת האחרונה. משסיימתי לחלק את עיתוני הבוקר אצתי לסלון 'פאר והדר' של אדון אברמוביץ ובערב למדתי כמנהג ילדי עניים.

ב

אלמלא אותו יום מר ונמהר יכולתי להיות חייט אופנה לעשירי ירושלים ולבכירי הסוכנות, שהתהדרו על חשבון הנדיבים באמריקה בחליפות שלושה חלקים מפוספסות ובעניבות משי אדומות, שהזכירו את סבלם של הפועלים ושעון-ביצה קשור בשרשרת כסף על כרסם. מן הסתם הייתי כיום חייט שפוף וכרסתן, שרצועת מדידה מתהדרת על צווארו כטלית שכולה תכלת והאצבעון שעל אצבעי מרקד עם כל נעיצת מחט עד שאותן רקידות אצבע היו הופכות לחליפות הדורות. כיאה למעמד, הייתי מציץ בלקוחות מתוך משקפי-כסף זעירים התלויים על קצה חוטמי העבה והאדמדם, שהיו מוסיפים לי מן הסתם הדרת פנים.

להוותי, גם חלום היותי חייט התעורר אל שוקת שבורה. ומעשה שהיה כך היה:

יום אחד קרא לי אדון אברמוביץ וסיפר לי בשמחה כי תיירת עשירה מאמריקה גילתה עניין במעיל מינק, השוכן כבוד בארון הבגדים של הגברת אברמוביץ. הצטוויתי לסור לביתו, לקבל מזוגתו שתחיה את מעיל הפרווה ולהביאו בריא ושלם לסלון. שוליית החייטים שימוניקו, שפסק לצמוח מגיל עשר, היה ותיק ממני וכבר ידע לתפור מנז'טים. הוא נצטווה ללוות אותי ולהבטיח שהאוצר

היקר יגיע בשלום ליעדו, חף מכל כתם ופגע. שימוניקו נטר את צעדי ורדף אחריי ברגליו הקטנות כדי להשיג אותי.

רחמי נכמרו על גברת אברמוביץ שהתקשתה להיפרד ממעיל המינק היקר. היא ציפתה לימים טובים וקרים שבהם תוכל להסתובב מעדנות בחוצות ירושלים עם המינק שאהבה ועיני הירושלמיות של רחביה ובית הכרם יוצאות מחוריהן מרוב קינאה. בלב כבד ובעדינות רבה היא נפרדה מהמינק, קיפלה את המעיל והניחה על זרועי כשבחוץ מבהיקה בטנת משי נוצצת כנחושת קלל. גאה ומאושר על האמון שנתנה בי משפחת אברמוביץ צעדתי בגאון ברחוב הנביאים, בואך קפה פת, שנודע בקומתו העליונה כמטה 'ההגנה' לשעבר. בקומתו האמצעית הייתה קונדיטוריה ששמה יצא לתהילה ובית קפה שבו ליקקו קציני הצבא הבריטי עוגות קרם מופלאות. הקצינים הבריטיים לא ידעו מה מתרחש מעל ראשם כי לא הכירו את שירו של יעקב אורלנד:

סימטת החבשים שלי עם קפה פת בפניה.

שם ישבו קציני אנגליה קטני מוחין וזממו ציד

עת במרפסת על ראשם ריחף מטה ההגנה

כמו כנפי יונה נמלטת מציפורני העיט.

הימים היו ימי צנע והקונדיטור של אדון פת, שעבד במרתף הבית שחלוננו היה קרוע אל רחוב הנביאים, הצליח להפיק ממרגרינה מה שקונדיטורים אחרים אינם מפיקים מחמאה שוויצרית טובה וטריה.

ג

"אלי", אמר שימוניקו נחרצות, "אני תמיד מקבל פירורים של עוגות מאדון פת. הוא יהודי טוב והפירורים ניתנים חינם אין כסף. גם היום, בעזרת השם, נקבל פירורי עוגה", ייצב את הברט השחור שכיסה את פדחתו החלקה והריר זרם מזוויות פיו כנחל איתן. ריחות קינמון חמים ומתוקים עמדו באוויר. ניסיתי לשכנע את שוליית החייטים שימוניקו: "בוא נדחה את הפירורים לפעם אחרת, כשלא יהיה בידי מעיל מינק יקר". שימוניקו, שהיה טרדן בלתי נלאה, תבע במפגיע: "בר מינן, איך אתה אומר בלי פירורים. אנחנו נהנים ואדון פת העשיר אינו חסר". שימוניקו דפק על רשת החלון של הקונדיטוריה ותבע בתוקף: "יאללה אדון פת, אל תהיה קמצן. תן פירורים לילדים עניים. תרחם על ילד שאבא שלו מת במלחמה", אמר והתכוון אליי. "פרחחים, תסתלקו מכאן ומייד", זעם הקונדיטור, סר וזעף. "אני לא זז בלי פירורים", דפק שימוניקו הרעבתן על רשת החלון, חזר ודפק, חזר וביקש, עד שקצה נפשו של הנחתום שהעיד על עיסתו.

פירורים לא קיבלנו, אבל אסון נוראי ניתך על ראשי. כנראה שהיה זה יום רע בענף העוגות. שוליית הקונדיטור, ששטף באותה שעה את קערת הקרם הגדולה, המשוחה בשכבה עבה של מרגרינה, איבד את סבלנותו וירה את מי המרגרינה המזוהמים דרך שבכת הברזל אל הרחוב, הישר על מעיל המינק ועל בטנת המשי היקרה של האדון והגברת אברמוביץ. משהתעוררתי מן ההלם הראשוני, הבחנתי כי פרוות המינק, ביטנת המשי, פניי ובגדיי מרוחים בשכבה עבה של מרגרינה,

כמו פרוסות הלחם שהכינה אימא לארוחת עשר. עמדתי עלוב, מזוהם ומבוויש ליד חלון הראווה של הקונדיטוריה והתייפחתי. אדון פת הרחום יצא לקראתי והגיש לי שקית נייר חומה מלאת פירורי עוגה חמים וטעימים, מעודפי הייצור. צעדתי בקול בוכים כשאני מרפה לרגע קט מגניחותי וממלא את פי בפירורי עוגה של אדון פת, בכיתי ואכלתי, בכיתי ואכלתי, והתנהלתי לאיטי לעבר בית האופנה 'פאר והדר'.

ד

שימוניקו טס כחץ מקשת לאדון אברמוביץ, הקדים אותי והביא את דיבתי רעה.

אדון אברמוביץ היה מזועזע מן האסון שהמטתי על ראשו. כשהגעתי כעבור זמן מה אבל וחפוי ראש והמעיל המזוהם בידי ופירורי עוגה דבוקים במרגרינה על לחיי ועוד שקית פירורים מלאה בידי, עמד אדון אברמוביץ חמור סבר, יותר מן הרגיל, ולידו כגיבור היום עמד שוליית החייטים שימוניקו ולצידו צוות העובדים כולו. שימוניקו, שנראה לי קטן אפילו מן האצבעון שריקד על אצבעות החייטים, הצביע עליי ושיקר בלי בושט פנים: "לא הייתם מאמינים. הוא חזר ודרש מאדון פת פירורים של עוגה וסירב להסתלק עד שימלאו את רצונו. אדון פת שנמאס לו מן הילד המנדנד הזה, שפך עליו מים מצחינים עם הרבה הרבה מרגרינה. כל הפצרותי שיגיע מהר ככל האפשר לסלון נכשלו. ההוכחה לכך, פניו שעדיין מלאים פירורי עוגה ובידו שקית מלאה פירורים".

פני העובדים היו הפוכות וארוכות, כמו הובילו לעמוד התלייה נידון למוות הצועד שפוף בנתיב היסורים, נושא על גבו את עמוד התלייה. הסצינה הידועה חזרה על עצמה. בדיהם של החייטים הכרסנניים היו חלקי מקטורנים ומכנסיים, רצועות מדידה התנאו על צווארם הכפוף, משקפי-כסף זעירים ריקדו על קצה החוטם האדום שלהם ואצבעון ומחט פיזו בין אצבעותיהם במחול פלמנקו. הם הנהנו בראשיהם, צקצקו בלשונם והעמידו פנים כמשתתפים באבלו הכבד של אברמוביץ ביום הילקח ממנו ומזוגתו מעיל המינק, שהלך לעולמו בטרם עת. רק שימוניקו עמד זחוח-דעת כאילו העניין אינו נוגע לו. פי נסכר. לא יכולתי לגמגם, לומר מילה ואפילו חצי מילה להגנתי. חשתי שהגמגום שכמעט נגמלתי ממנו חוזר ומתדפק על דל שפתי ביתר שאת. העדפתי לשתוק. שימוניקו הביט בי בבזז כמי שגזל ממנו את מנת פירורי העוגה שלו.

לפתע זעק אדון אברמוביץ: "קופאי, שלם לנבל הקטן הזה", והתכוון אליי, "שלוש לירות ושלה אותו לעזאזל". שמעתי בתת-הכרתי את צלצול הקופה הנפתחת ואת קולו החנוק של אדון אברמוביץ, "ושלא אראה את פניו עוד לעולמים. חייט הוא רוצה להיות...". הושטתי את כף ידי לעבר הקופאי מבלי שהבטתי בו. לנגד עיניי ראיתי את רופן הסנדלר אומר אותו משפט מחץ "סנדלר הוא רוצה להיות...".

משמר הקלון של החייטים הכרסנניים וכפופי הקומה צקצק בלשונו והנהן בראשו בצדקנות: "בטח, בטח, אדון אברמוביץ צודק. לך הביתה שמנדיק. פוי".

היה זה השיעור הראשון שלי על נשמות טובות וצדק מוחלט. חזרתי לזירת הפשע וניחמתי את עצמי בקונכיית קינמון רבודה בצימוקים מתוקים, שקנתי בכספו של אדון אברמוביץ בקונדיטוריה של פת. כל הדרך הביתה החזקתי את שטרות הכסף כדי שלא יתעופפו ברוח. נגסתי בקונכיית הקינמון, נגסתי ויבבתי ככלב מוכה.

בכניסה לבית הביטה אימא על פניי ועל בגדיי המסואבים. כדרכן של אימהות היא קראה מייד את הסיפור כולו: "איז'ו, אני רואה שגם חייט לא ייצא ממך".